

Mercedes Queixas Zas Filóloga e escritora

"Temos magníficos
creadores, pero falta
quen os visualice"

Nada que desculpar. Eu son tradicionalmente unha lectora formada no ensaio e na narrativa, aínda que xa hai un tempo que a poesía está a gañar terreo. A lectura é o meu refuxio da mediocridade que habitualmente sinto que me rodea. E a escrita tamén. Preciso cada vez máis ver a realidade a través do espello, penetrar no mundo dos sentidos e das emocións; deter os tempos velozes que marcan outros e meterme na cunchiña interior, procurar un mínimo sosego para sobrevivir a tanta barbarie consumista depredadora, a tanta mentira humillante, a tanta falacia intereseira e disparatada que os entregados ao poder actual sementan a través de determinados medios de comunicación submisos. Desde as últimas horas do 1 de marzo de 2009 consumouse a materialización dunha irracionalidade caótica.

POR MANUEL VIDAL VILLAVERDE

ca baseada no axuste de contas permanente por pensar diferente. Poden resultar demasiado agresivas as miñas palabras, mais así é como o levo vivindo no meu contorno e en primeira persoa, como cidadá, como nai e desde a miña implicación en diferentes colectivos significados co traballo na defensa da lingua, da literatura, da cultura galega e, por suposto, do ensino público galego. A literatura en xeral, a poesía en particular, e a escrita teñen sido o meu refuxio osixenador nestes últimos tempos, os meus salvavidas.

O ensaio como forma ou formulación narrativa é o terreo literario onde mellor te moves?

Eu coido que si. Non foi nada planificado. Non sei ben por que tivo que ser así. Se cadra é unha suma de circunstancias que foron presentándose. Hai algo do que si empezo a ser consciente de que me supera: a curiosidade e o pasado. Rabuñar no pasado e achar claves que nos expliquen hoxe, que responden o porqué

RABUÑAR NO PASADO É ACHAR CLAVES QUE NOS EXPLICAN O HOXE, QUE NOS RESPONDEN O PORQUÉ DAS PALABRAS E DAS ACTITUDES

de palabras e actitudes en clave de presente. Nada é casual nin fortuíto. Todo o que teño publicado efectivamente é ensaio, mais no computador hai unha carpeta que se chama *Experimentos* onde hai outros escritos que polo de agora deben agardar.

A literatura galega aínda carece dun estudo profundo e aclarador dos que se teñen feito por aí?

A literatura, a arquitectura, a música, a historia, a plástica, a pedagogía, a economía, a filosofía, a ciencia... Atraveríame a dicir que calquera área de saber, calquera ámbito do coñecemento pensado e elaborado en clave galega, con perspectiva diacrónica e personaxes principais galegos está aínda pendente de estudo e divulgación. A nosa desmemoria é grande, iniciabamos lentamente o camiño da recuperación e do auto-recoñecemento, tan necesario para que calquera comunidade social se respecte e avance, mais agora baixo pretexto de austeridade política – mais concretamente, esganamento educativo e cultural mal disimulado, tal e como eu o vexo e vivo – as fórmulas do coñecemento hai que o simplificar tamén e polo tanto para que procurar na raíz propia – radicalismo ad pedem litteram – se xa dispomos dunha historia contada por outros? Para min descubrir os trobadores, o Padre Sarmiento, Rosalía de Castro, Castelao, Álvaro Cunqueiro, Ánxel Fole ou Carvalho Ca-

lero foi unha necesidade/oportunidade urxente que me fixo medrar o orgullo de ser o que son, nin máis nin menos. E síntome moito máis rica e completa desde que accedín a eles.

A inmersión lingüística e a discriminación positiva en favor do galego (da que curiosamente tamén fala Monteagudo), é a única solución posíbel dado o status máis que circunstancias actuais?

As solucións aos problemas coido que nunca son únicas nin exclusivas. Partamos dunha realidade de base: o galego, lingua propia e oficial deste país, que non presenta problemas de comprensión para a sociedade (a diferenza doutros idiomas como o éuscaro por exemplo), que perde falantes nas capas sociais máis novas porque xa a casa non é garante da súa transmisión natural, que progresivamente deixa de ser a lingua inicial dos galegos e galegas e que é identificado como lingua de persoas pouco cultivadas, rurais, nacionalistas perigosos e sectarios, sinónimo de imposición e falta de liberdade, acaba por ser, definitivamente, unha lingua conflitiva, polo que non hai nada mellor que evitar problemas, mesmo facendo apoloxía e reclamo do dereito a vivir na súa ignorancia. Perante esta situación, coido que cabe facerse dúas preguntas: deixamos continuar este camiño de deterioración e abandono para o galego deica ser substituído pola lingua hexemónica como un proceso de selección natural darwiniana ou, pola contra, planificamos para a súa progresiva recuperación no plano da aprendizaxe na escola, para o non abandono na transmisión familiar, para asegurar o dereito ao seu uso en todos os contextos de comunicación e interacción social? Neste segundo caso, os que o defendemos non dubidamos en amosar o obxectivo recuperador, normalizador – concepto sociolingüístico proscrito polo goberno galego – do plan de traballo. Quen opta pola primeira opción agóchase detrás da defensa do “bilingüismo”. Escenografía propiamente valleinclanesca esta última. É verdade que a vitalidade dun idioma non ten como único norai a escola, mais si sabemos da importancia crucial da aprendizaxe dunha lingua na escola, como tamén sabemos da necesidade de lle dar entrada, desde o reforzo positivo, a unha lingua minorizada, como é o galego, se de verdade apostamos pola súa aprendizaxe e uso social máis aló das aulas. Que importancia pode ter o dominio do infinitivo flexionado para un adolescente da Coruña ou Vigo se non o escoita nunca na súa emisora de música, na discoteca da fin de semana, no mozo ou moza que lle gusta, no docente de física e química, no chat, na consulta do médico de familia, nas instrucións da PSP ou do móbil, no cinema...? Neste caso, completamente real nas cidades e nos espazos periurbanos, o galego é como o inglés, unha lingua estranxeira, mais cunha

capital diferenza: presenza ou ausencia de valor social engadido. O galego percíbese como modelo ou antimodelo? A inmersión lingüística é un modelo educativo implantado desde hai décadas en moitas zonas do planeta e avaliado moi positivamente, pois permite aprender e fixar na sociedade linguas minorizadas sen prescindir da competencia pertinente nas linguas hexemónicas. Por suposto, tampouco limita para aprender linguas estranxeiras –que entendo moito máis aló do inglés. Isto afirmao calquera sociolingüista que se prece de selo, lonxe ou preto de nós, e abonda con atender a literatura especializada escrita no noso país para ratificalo. Ben diferente é a manipulación do concepto de inmersión lingüística á que, desde unha perspectiva allea ao sentido común e ocultando malintencionadamente as súas virtudes reais, someteron os responsábeis políticos actuais, especialmente desde as diferentes dependencias da Consellaría de Educación, unha cidadanía que, gostemos ou non, aínda segue a ser maioritariamente analfabeta na súa propia lingua e cultura, porque a súa formación inicial se desenvolveu naqueles tempos da longa noite de pedra en que o galego estaba prohibido, por suposto tamén na escola.

Podemos dicir sen medo, e cun moderado orgullo, que a literatura galega está vivir o momento máis esplendoroso da súa historia?

Do igual xeito que podemos pensar que a mellor obra está pendente de escribir, pode ser que o momento máis esplendoroso aínda estea por vir. É difícil determinar o futuro e aínda máis predicilo. A distancia do tempo permite palparmos etapas literarias excelsas, pensemos na lite-

NAS CIDADES OU NOS ESPAZOS PERIURBANOS DE GALICIA, O GALEGO É COMO O INGLÉS: UNHA LINGUA ESTRANXEIRA, PERO PEOR VALORADA

ratura medieval, por exemplo, ou no Rexurdimento decimonónico. Ora ben, non esquezamos algo para min determinante: o presente e o futuro da literatura galega é e será segundo o presente e o futuro da lingua que a constrúe, da sociedade que a escribe, edita, publicita e le... As etapas literarias sempre veñen determinadas polo contorno político-social-económico de cada país en cada momento. Como senón se pode explicar o existencialismo da poesía da Escola da Tebra? Ou o socialrealismo dun poeta como Manuel María? Ou a poética renovadora e transgresora dos anos 80? Ou mesmo o florecemento da literatura infantoxu-

venil nas últimas décadas? Nada é casual nin fortuíto. Os proxectos callan porque hai quen traballa neles e porque previamente acredita neles. Temos magníficos axentes creadores e produtores de literatura, de cultura. Precisamos distribuidores que axuden a visualizala.

Se tiveses que describir o tem-

A NOSA DESMEMORIA É INFINITA, MAIS TAMÉN A NOSA VONTADE E CAPACIDADE DE RECUPERÁRMOLA

po, facer del un retrato con palabras... Cal sería en ti esa paisaxe, esa estampa, ese debuxo, esa fotografía?

A miña primeira paisaxe non existe físicamente xa, nin é rexistrada nos mapas xeográficos, cartográficos e toponímicos. A paisaxe da infancia, do tempo de ocio e liberdade que a cidade non permitía pola semana habita na miña memoria e ocupa o lugar onde se instalou a central térmica de Meirama. Unha parte deses espazos permanecen, aínda que en parte alterados, mais outros lugares e aldeas non existen desde hai tempo. Tragounos a terra, literalmente, igual que a toponimia e a microtoponimia. Falo coas miñas fillas de lugares que foron e xa non existen e é unha sensación difícil de explicar e coido que moito máis difícil de entender.

Que hai do río que che atraía máis coa inmensidade luminosa do mar?

Nada. Nacín ao pé do mar e sigo vivindo nunha cidade-península con arrecendo a salitre. Sinto afofo nos lugares do interior sen a brisa salgada e sen o meu horizonte marítimo.

Entendes coma min que calquera relixión é a negación dos seres humanos e polo tanto da súa liberdade?

Entendo que a liberdade é unha utopía pendente de conseguir. Canto á relixión católica, a verdade é que hai moito tempo que renunciei a intentar entender o incoherente.

Acreditas nas claves líricas de Albert Eistein, depois de todo, quen chegou a asegurar que o infinito forma parte da nosa desmemoria?

Acredito, si, en que a nosa desmemoria é infinita, mais tamén a nosa vontade e capacidade de recuperar aos poucos e transmitirle á mocidade a importancia de lle dar continuidade.

E o amor, como definiría Mercedes Queixas o amor e a posibilidade da súa morte?

O amor e a morte son compañía permanente nesta viaxe dos días e dos soños.

Nunha posíbel “reencarnación” agradeceríache ser unha flor de cada primavera?

Non teño dedicado tempo suficiente a reflexionar sobre iso, a verdade, mais si me teño descuberta a min mesma dicíndome: quen fose paxaro ou arroás! A auga e o vento como garantes de acción, mobilidade e liberdade.

E retorna ao amor, ten el, como un iogur unha data de caducidade que non se indica en ningún dos seus torios?

Todo ten data de caducidade, só que nin o amor nin a morte nin a amizade veñen acompañadas de manual de instrucións. O ser humano, ser vivo e racional, está obrigado a experimentar e descubrir.

Soñas cunha Galiza (ou Galiza) republicana, socialista, internacionalista e solidaria?

Soño, e acredito, nunha Galiza dona de si, algo moi lonxe da Galiza actual desde logo. Soño cun pobo culto, orgulloso, reivindicativo, consciente, activo e solidario.

Convén, por pura lóxica matemática, unha nova distribución administrativa da nosa nación?

Evidentemente, si; desde o sentido común, conforme a casuística do noso territorio e co propósito de mellorar sempre o atendimento da sociedade.

En calquera lugar, a calquera hora, les jeux sont faits, o que vén sendo o mesmo: alea iacta est?

A única batalla que se perde é aquela que se abandona.

Hai un libro ou lecuras ás que adoitas retornar?

Retorno sempre a Rosalía de Castro, a Castelao, a Manuel María e a Marguerite Yourcenar. Son o osíxeno para continuar sempre tecendo a rede que outros se empeñan en detecer a mantenta.

Estás agora mesmo traballando noutra obra despois da estupenda biografía de Chuchi Kruckenberg?

Despois de varios anos de traballo centrada na elaboración da biografía que citas, *Vivir, unha aventura irrepitíbel*, e continuada recentemente coa escrita do libro ‘Lois Pereiro’. A urxencia poética dun futuro alleo, o proxecto que quero e debo retomar é a investigación propia da que algún día presentarei como tese de doutoramento, longamente adiada por culpa desta curiosidade miña que me acaba levando por camiños múltiples.

Cal é o alto prezo que temos que pagar só pola hipótese da liberdade?

Pensar na propia hipótese da liberdade. ●